

פניני הפרשה

בס"ד פרשת וישב - חנוכה תשפ"ד

פנינים לשלחן שבת

סיפור לשלחן שבת

ביום מן הימים התקשר אלי אברך אחד לשאול שאלה הלכתית בהלכות ברכות, ואחר שהוא סיים לשאול הוא הוסיף עוד לשאול, אם הוא יכול להוסיף להתקשר, ולהיות עימי בקשר, לשאול עוד שאלות אחרות, והשבתיו בחיוב גמור, באומרי לו "בודאי מתי שתצצה ובשמחה רבה", ואחר סיום השיחה, אמרתי לעצמי, כיון שהוא רוצה לשאול שאלות הלכתיות, אכניס את שמו בפלאפון, שאענה לו מתי שיתקשר, אפילו אם אני עסוק, אך כיון שהוא לא אמר לי את שמו, כינתי אותו בשם "אברך שואל שאלות", אכן מרצוני יתברך למעלה משנה לא ראיתיו ולא שמעתי, ונעלם כאילו מעולם לא התקשר. ואחר כשנה בזמן שהנני ממתין בתחנת אוטובוס, לנסוע לירושלים עיר הקודש, עברתי רגע על מספרי הטלפונים, לראות איזה טלפונים לא שימושיים כדי שאמחק אותם, ובזמן שהנני מדפדף במספרים, הגעתי למספר של אברך שואל שאלות, ממש בהתחלה, ואמרתי לעצמי שהמספר שלו ראוי שימחק מספר מספרי הטלפונים, ולכן הוא חזר שנה והוא לא התקשר, וברגע שאני מתכוון למחוק את המספר, ואני מרים את אצבעי לחוץ, הנה קרה משהו מדהים, לפתע הפלאפון מצלצל, ומי הוא המתקשר, נתחשו אתם, הרי הוא אברך שואל השאלות, ידי רעדו, זה נס, אמרתי, אבל מיד עלה ברעיוני וכפי שעולה ברעיונכם כרגע, לפרוץ את ניסי, שיש אפשרות כזו, שאולי חייגתי אליו בטעות, כשניסיתי למחוק את המספר, ולכן הוא חזר אלי, אבל אם כן הוא היה צריך לשאול בזה הלשון, סליחה התקשרתם אלי, ואילו הוא אמר, "סליחה אפשר לשאול שאלה", אך עדיין אמרתי, שאולי הוא ראה למספר, ופתאום בדיוק מצא לעצמו איזה שאלה, ואני עניתי לו "כן מה השאלה" בזמן שכמעט ואיני מתרכז לדבריו, ורק מחכה לסיים את השיחה לראות ברשימת השיחות היוצאות אולי חייגתי אליו בטעות. וכשסיימתי את השיחה, בדקתי וראיתי שלא היתה שום שיחה יוצאת, כן! לא היתה שיחה, אבל היתה לי שיחה מבורא עולם, מציאות כזו שלא תתכן בשום אפשרות שבעולם, כדי להבין את הסתברות העניין נאמר שזכיית הגרלה במפעל הפיס היא אפסית לעומת מקרה זה, אדם הזוכה לצירוף מקרים כזה הוא מליונר אמיתי, דרישת שלום מן השמים שאין כמותה, דבר המסמל את השגחתו יתברך לאין ערוך, רק צריך להתבונן בבריאה, ולהרגיש את השליטה שלו יתברך המלאה לאין תכלית, שולט בכל מכל כל, אפילו בתזוזת החוט שערה, לאן יזוז גרגיר חול ומה יהיה עמו, לאן הוא יתעופף, מלך העולם כולו כפשוטו, אפילו על מחשבותינו והחלטותינו הוא מחליט, ומקשר דעות בין בני אדם, והכל במאית ואלפית השנייה, בלי לפספס. ואם כן היאך יאמר האדם, אם הייתי עושה כך, או עושה כך, הייתי מצליח יותר, חבל שלא עשיתי ככה, כי אז הייתי מספיק לעשות כך, והרי אם האדם יתאמץ בכל כוחו, לא יוכל לשנות דבר מגזרתו יתברך, אשר פעולותיו מתוכננות בדקדוק עילאי, צריך האדם להרפות מהפעולות החיצוניות, ולהתמקד יותר בתפילה ובתחנונים, ולעבוד אצל המקור המשיפע על הכל, עם האפשרויות הגדולות ביותר להושיע את היהודי, וזו הכוונה במה שאמרנו, יע שור קונה, שהשור יודע למי לפנות לבקש ואינו מבזבז זמנו בהבל וריק אל אל לא יושיע, או לעבד ואפילו לא לשר, אלא למקור מים חיים, האין סוף ברוך הוא, אשר נמצאים בידו המפתחות לכל ישועה קטנה או גדולה, ואין קצרה ידו להושיע ברב או במעט, יזכנו ה' יתברך להיות מן המתבוננים הנבונים. אמן. (ה' ניסי, הרב דוד אזולאי)

וימשכו עד חצי הבור ומיד חזר לו תואר יפיו כשניצל מן הנחשים וכשראוהו אחיו יפה כבתחלה לא רצו לתתו בעשרים כסף ואמרו להחזירו לבור ונתנו להם הישמעאלים בפשרה מנעלים יותר וזה שאמר הכתוב על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים וגו'. ומיד ויעלו את יוסף מן הבור לגמרי. (דעת זקנים)

וַיָּבֵא הַבֵּיתָה... וַיַּעֲזֵב בְּגָדוֹ בַּיָּדָה וַיֵּנֶס וַיֵּצֵא הַחוּצָה: וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵּיתָהּ... (לט, יא-יד)

ויבא הביתה. נכנס לחדר שלא ידע שהיתה היא שם: **שם בבית.** באותו החדר: **וינס.** מן החדר פן יגבר עליו יצר הרע: **ויצא החוצה.** בהיותו חוץ מן החדר יצא לאטו בלתי תנועת ניסה שלא ישאלוהו מה לך כי תנוס ומי רודפך אבל היא שראתה שיצא מן החדר כתנועת ניסה יראה שמה עשה כך חוץ לחדר ושאלוהו והגיד לפיכך: **ותקרא לאנשי ביתה.** לזכות את עצמה אמנם כאשר ראתה שחוץ לחדר לא רץ וזה ראו גם אנשי ביתה אמרה להם וינס ויצא החוצה כמו שהיה באמת אבל לבעלה שלא ראה הדבר אמרה וינס החוצה להורות שעשה תנועת הניסה גם בחוץ להמלט מאנשי ביתה וזה לאמת ענין השקר שלה: (ספורנו)

וַיֵּנֶס וַיֵּצֵא הַחוּצָה (שם).

אמר לו הקב"ה בזכות וינס. בחייך שהים ינוס מפני ארון שלך זהו שאמר הכתוב הים ראה וינס מה ראה ארונו של יוסף. (דעת זקנים)

תמצית הפרשה

יעקב עשה ליוסף-בן זקוניו- כתונת פסים, כמו"כ יוסף היה מביא דיבת אחיו אל יעקב, וכל זה גרם שישנאוהו אחיו, והשליכוהו לבור ומכרוהו לסוחרים שירדו מצריימה, שם נעשה עבד בבית פוטיפר. ליעקב אמרו שחיה רעה טרפה אותו. במצרים היה ליוסף את הניסיון עם אשת פוטיפר ועמד בו, אולם פוטיפר העלילה עליו והשליכוהו לבית הסוהר שם מצא חן בעיני כולם וכששר המשקים ושר האופים של פרעה חלמו חלומות ביקשו ממנו שיפתור להם, והוא פתר ששר המשקים יחזור לגדולה ושר האופים ימות, וכך היה. ליהודה בן יעקב היו ג' ילדים, 'ער', 'אונן', 'שילה'. ער נשא את תמר, ולאחר תקופה קצרה נפטר, וגם אונן נפטר. יהודה הבטיח לתמר אלמנת 'ער', שכש'שילה' יגדל היא תהיה אשתו. 'שילה' גדל ויהודה לא רצה לתת את אותו לתמר, והיות שתמר מאוד רצתה להקים זרע ממשפחת יהודה, עשתה עצמה כזונה כדי שיהודה ישא אותה מבלי לדעת שזו תמר כלתו, וכך תוליד ממנו. יהודה ראה אותה ברחוב ורצה לשאת אותה והיא הסכימה בתנאי שיתן לה גדי עיזים, ולא היה לו, וביקשה שיתן לה משכון, מקלו חותמו ופתילו, ונתן לה. לאחר תקופה היא התעברה, והתפרסם שתמר זינתה כי לא חיכתה לשילה (כי הוא אמור לייבמה), והוציאה לשריפה, ואז הראתה ליהודה את המשכון שנתן לה, מקלו חותמו וטבעתו, ויהודה הבין שהוא טעה והיא לא זינתה, אלא ממנו היא התעברה, והוא הודה על האמת, ולא שרפוה.

וַיַּחְלֶם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיֵּגֵד לְאָחָיו

וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׂנֵא אֹתוֹ (לז, ה)

צריך לדעת למה היה יוסף מגדיל השנאה במה שהיה מספר חלומות גדולות מגידות, ומה גם אחר יודעו כי הוא שנאו בעיניהם כאומרם ז"ל (ב"ר פ' פ"ד) בפסוק ויאמר לו הנני שמסר עצמו למיתה. ואולי כי נתכוון להודיע אותם כי מן השמים העלוהו למעלה ומעשה יעקב היא בהסכמת עליונים ומזה יחדלו משנאו אותו.

או יכוון להודיעם כי עדיין יצטרכו אליו ויבואו וישתחוו לו, ואולי כי ביודעם כן ירחיקו השנאה לבל ינקום מהם לעת יפלו לפניו, כי השבטים יכופו ראשם לגזירת אל עליון.

או יכוין לקרב הלבבות יחד... ויוסף חשב שבספרו חלומותיו להם ידונו בעצמן כי לבו שלם עמהם כמשפט האחים האהובים. ולצד שקדמה שנאה וקנאה ננעלו שערי האהבה בלבם והיו דנים הכל להשתוררות עליהם וכו'. (אוה"ח הק')

וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן (לז, יד)

יזכיר הכתוב המקום אשר שלחו משם לומר כי היה מרחק רב ביניהם ולכן עשו עמו רעה כי רחוקים היו מאביהם ולהגיד כי יוסף לכבוד אביו נתאמץ ללכת אחריהם אל מקום רחוק ולא אמר איך אלך והם שונאים אותי. (רמב"ן)

וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר (לז, כח)

מתחלה מכרוהו כשהיה בבור בעשרים כסף בלבד מפני שהוריקו פניו מפחד הנחשים ומיד

פניני החנוכה

פנינים

גזירות היוונים

ששת הגזירות שגזרו היוונים על היהודים

חודש - (קידוש החודש), **שבת**, **מילה**, **נדה** (שאסור לטבול, כדי לבטלם מפריה ורביה ועשה הקב"ה נס ונפתח לכל אחד מישראל מעיין בביתו), **אנוסה** (ארוסה הנישאת תיבעל לאגמון תחילה), **יחוד ה'** (כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל).

רמז לששת הגזירות בתפילת על הניסים

איתא **בחתם סופר** (הובא בספר 'שער בת רבים') שכל ששת הגזירות מרומזות בתפילת 'על הניסים'.

(והיינו שההודאה בעל הניסים - מלבד על ניסי המלחמה ונס פך השמן - היא אף על כך שהקב"ה הצילם מכל ששת הגזירות):

"מסרת גבורים ביד חלשים" רמוז ברית מילה, שבנ"י נעשים חלושי כח מחמת הברית. **"ורבים ביד מעטים"** מודים אנו להקב"ה שהצילנו מגזירת ביטול המקוואות, שהמטרה הייתה שלא יוכלו לקיים מצוות פריה ורביה ויתמעטו.

"וטמאים ביד טהורים" מודים אנו להקב"ה על שהצילנו מהגזירה שכל ארוסה תיבעל לאגמון, שזה איסור עריות שנאמרה בו טומאה.

"ורשעים ביד צדיקים" מודים על ההצלה מגזירת ביטול מצוות קידוש החודש, [שמצינו שהירח בא להקב"ה וטען: "למה הקטנת אותי" ופייסו הקב"ה: "אקרא את הצדיקים על שמך, כמש"כ בפסוקים "שמואל הקטן" "ודוד הוא הקטן" "עקב כי קטן הוא"].

"וזדים ביד עוסקי תורתך" מודים אנו על ההצלה מגזירת ביטול שמירת שבתות ומועדים, שלא ניתנו לישראל אלא כדי שיעסקו בהם בתורה.

"ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך" כנגד מה שרצו שיכפרו בייחודו יתברך, ויכתבו על קרן השור שאין להם חלק באלוקי ישראל.

(ומתוק האור עמ' סח)

מדוע דווקא 'קרן השור'?

אחת מהגזירות הייתה **"כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל"** (ויקרא רבה, יג, ה, ירושלמי חגיגה, ב, ב), ויש להבין מדוע גזרו שיכתבו דווקא על 'קרן השור'?

מבאר החת"ס, ד'ניסים' הם ניסי המלחמה, וב'נפלאות' אנו מודים על נס המקוואות שנפתח לכל אחד מעיין ביתו, שזהו 'פלא' גדול. (ומתוק האור עמ' סח)

"להשכיחם תורתך"

כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך."

צ"ב, הכוונה 'להשכיחם תורתך'? איזו פעולה עשו כדי להשכיח מהיהודים את התורה? אלא, היוונים רצו לקרר את 'נשמות' ישראל, מהתמימות והעדינות המיוחדת השמורה לאלו שהולכים בדרך ה', (וזו הייתה עיקר מטרתם, הרבה יותר ממה שרצו להרוג את הגופים וכמש"כ בס"י תרע שזהו החילוק בין גזירות המן לגזירות היוונים)

הם ניסו לגרור את היהודים לכך ששאיפתם תהיה להיות אדם 'תרבותי' 'משכיל' ו'נאור', להשקיע בגבורת הגוף ולימודי השכלה של כל מיני חכמות, ולהימשך לבילוי ונהנתנות, ואז ממילא כשהלב שקוע בהבלי עוה"ז אין בו מקום להנאה מדברים שבקדושה, אין לו חשק לתורה ותפילה וקיום המצוות. זה הכוונה 'להשכיחם תורתך'. (ספרים)

"וטמאים ביד טהורים."

צ"ב מהו הנס שטהורים הרגו טמאים? ומבאר הגרי"ח זוננפלד זצ"ל בספרו עקבי חיים, שהקב"ה עשה נס לחשמונאים כדי שלא יטמאו בטומאת מגע המת, שהיוונים לא מתו מיד כשנעצה בהם חרב החשמונאים, אלא הם מתו רק לאחר שכבר לא נגעה בהם יד החשמונאים, וההודאה כאן בתפילה היא על הנס הזה, "טמאים ביד טהורים" - שעל אף שהחשמונאים הרגו ביוונים, נשארו החשמונאים טהורים! (ומתוק האור)

"ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך."

גם כאן צ"ב כדלעיל, איזה נס זה שהצדיקים ועוסקי התורה ניצחו?

מבאר החת"ס, שהרי מי שעוסק בתורה ועבודת ה' אינו פנוי להתעסק באימוני ותכסיסי מלחמה, משא"כ הרשעים שעוסקים בזה כל ימיהם, ואך טבעי הדבר שהרשעים ניצחו, וזה היה חלק מהנס, שהצדיקים עוסקי התורה ניצחו. (ומתוק האור)

ויש כמה ביאורים במפרשים: א. היות שקרן השור שימשה בזמנם כבקבוק שממנו היו שותים התינוקות חלב, הכריחום לכתוב דווקא על קרן השור, כדי שכבר מגיל הרך - עם החלב שיונקים - ייכנסו דברי הכפירה לתודעתם של התינוקות.

ב. בעבר, שלא היו מכוניות, שימש השור ככלי רכב לנסיעה ממקום למקום, וקרן השור היה מקום בולט, ונראה בכל רחובות העיר.

ג. המהר"ל: היוונים רצו להזכיר להם את מעשה העגל (קרן של שור מזכיר עגל), לרמז לבנ"י שכביכול אין קשר אמיתי ונצחי בין ישראל להקב"ה, והראיה שהרי עשו את העגל מיד לאחר שהוציאם ממצרים ונתן להם התורה, ואם היה קשר אמיתי לא היו עושים כן. אבל ודאי שאי"ז אמת. (ומתוק האור)

אגרת הרמב"ם

מכת ההתבוננות בניסים שהקב"ה עושה, אפשר להתחזק גם בתקופות של חושך, **שאע"פ שרשעי ישראל מצליחים, אבל ברור שהקב"ה לא יעזבינו ואל יטשינו לנצח, וכך**

כותב הרמב"ם באחת מאגרותיו:

"ואתם אחינו, האינכם יודעים שבימי נבוכדנצר הרשע הכריחו את ישראל לעבוד עבוד"ז... וסוף דבר השמידו הבורא יתעלה והאביד נימוסו וחזרה האמת למה שהייתה, וכן אירע בבית שני, כשגברה מלכות יון הרשעה וגזרו שמדות גדולות ומשונות על ישראל לאבד הדת... (ומזכיר שם גזירת שבת מילה ושיכתבו על קרן השור) ועמדו בגזירה זו כמו **חמישים ושתים שנה**, ואחר כך איבד הקב"ה ממשלתם ודתותיהם יחד! **וכבר הבטיח הקב"ה שאע"פ שישתעבדו האומות בזרעו ויענו אותם ויגברו עליהם, הם (ישראל) ישארו ויעמדו, והמשתעבדים בהם - יחלפו ויאבדו!** כמו שנאמר (בהבטחת הקב"ה לאברהם) "והיה זרעך כעפר הארץ (בראשית כח, ד) כל' שאע"פ שיהיו נתונים למרמס כעפר הארץ, סוף שיגברו!" (ומתוק האור עמ' סכב)

ביאורים בתפילת 'בימי מתתיהו'

"על הניסים ועל הנפלאות."

צ"ע הכפילות, מהם 'ניסים' ומהם 'נפלאות'?

לשם מה אנו עושים זכר לנס שהיה
"בימים ההם"?

שאלה: יכול האדם לשאול את עצמו, "נכון שמדליקים נרות בחנוכה כדי לפרסם את הנס שה' עשה לדור ההוא, אבל מה זה נוגע אלי, ומה זה אמור להוסיף לי"?

תשובה: הרמב"ן בסוף פרשת בא (שמות יג, טז) כותב שתי יסודות חשובים.

א) המטרה שהקב"ה עושה ניסים גלויים ומופלאים היא לפרסם את שמו בעולם, ולהודיע את השגחתו על כל הנבראים ועל כל מה שקורה בעולם, כי כשמתרחש נס מופלא רואים: **א. שיש אלוקים! יש בורא לעולם! ב. והוא גם יודע מכל מה שמתרחש כאן בעולם. ג. והוא גם משיג בכל עת והוא זה שמנהל את הכל בכל רגע ורגע.**

ב) כשמתרחש נס מופלא גלוי לעין כל, דבר זה גורם לאדם להבין שכל מה שקורה בעולם, - בין באופן כללי ובין באופן פרטי מה שקורה לכל אדם עם עצמו - אינו מובן מאליו. יש מי שמנהל את הכל! אין דבר כזה "טבעי"! ההווה והטבע שאנו רגילים אליו וחיים בו, כלל לא בטוח שימשיך בעוד רגע! הכל תלוי בגזירת עליון.

וע"פ יסודות אלו יתבאר שזוהי המטרה בהדלקת הנרות בחנוכה. לא רק כדי לפרסם את הנס שאירע 'בימים ההם', אלא בעיקר כדי שאנו נלמד מכך ונשאב ממנו אמונה גם 'להיום', לכל רגע בחיים, שיש מי שמנהל את הכל, ושאין דבר בחיים שקורה 'סתם' בלי השגחה של הקב"ה.

פיוט "מעוז צור"

ביאור תמציתי לפיוט 'מעוז צור'

בבית הראשון הפייטן משבח להקב"ה שהוציא את עם ישראל בכל הגלויות מאפילה לאורה. **בד' הבתים אח"כ** מסכם הפייטן את ד' הגלויות שעברו בני": 210 שנות גלות מצרים - ע"י פרעה / 70 שנות גלות בבל - ע"י נבוכדנצר / גלות פרס - אחשוורוש והמן / וגלות יוון. **בבית האחרון** מדבר הפייטן על הגלות שאנו נמצאים בה היום, ומתפלל ומבקש מהקב"ה שיגאל אותנו ויביא את המשיח.

"ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים"

יש להבין מדוע כתוב 'קנקנים' לשון רבים, הלא נשאר רק קנקן אחד טהור?

בספר מתוק האור תירץ **בשם הרב רפאל בלום**, ע"פ שיטת הר"ן שמבאר היאך ידעו החשמונאים שפך השמן טהור, מכך שהיוונים שברו את כל הקנקנים שמצאו, שמא טמון בתוכם ממון, ואילו פך זה היה שלם, ומוכח שלא נגעו בו היוונים. ולפ"ז, אומר הרב בלום,

נוכל לבאר כוונת הפייטן כך; **"ומנותר קנקנים"** - ממה שנתרו שברי הקנקנים על רצפת העזרה, הבינו החשמונאים שדרכם של היוונים הייתה לשבור את הקנקנים, ומכך הסיקו שהפך שמצאו טהור, כיון שהיה שלם, וממילא **"נעשה נס לשושנים"** - יכלו להדליק את המנורה ואז היה הנס.

ולפי"ז מיושב מדוע כתוב 'קנקנים' לשון רבים, כי אי"ז מתייחס לקנקן שמצאו, אלא כלפי יתר הקנקנים שהיו שבורים ומפוזרים בביהמ"ק.

"נעשה נס לשושנים"

מהו 'שושנים'? ומדוע נקראו כך החשמונאים? אלא, ידועה **קושיית האחרונים** מדוע היה צריך נס, הרי היה אפשר להדליק בשמן טמא משום שטומאה הותרה בציבור, ואחת מהתשובות (**חת"ס** ועוד) היא שהיתר זה נאמר רק לגבי טומאת מת ולא לגבי טומאת זב, והבעיה עם השמנים הייתה משום שחכמים גזרו על כל הגויים שהם מטמאים כזב, וטומאת זב לא הותרה בציבור.

והנה, דין זה שהנכרים הרי הם כזבים, כאמור הוא רק מדרבנן, אבל מדא' אין לנכרים דין טומאה כזב, ולפ"ז הצדוקים והבייתוסים שהיו באותו הזמן, שהם לא הלכו אחר הוראות רבנן, הם יכלו (כביכול, לפי טעותם) להדליק ביתר השמנים שהיו בביהמ"ק, שהרי לשיטתם אזלינן רק בתר דינא דכתיבא בתורה, ורק החשמונאים שקיבלו את תקנות חז"ל, שעכו"ם מטמאים כזב, לא יכלו להדליק בשאר השמנים.

ולפי"ז מבואר נפלא. "שושנים" הוא מלשון "שונה הלכות" דהחשמונאים שקיבלו את תקנת חז"ל, שהם ממש חלק מתורתנו הק', ושיננו ולמדו אותם, משום כך היו צריכים לנס, לכך נקראו שושנים. וזהו "נעשה נס לשושנים", הנס היה נצרך משום שהם היו "שושנים". (ע"פ ומתוק האור)

קדושת ימי החנוכה, ועוד

זמן הדלקת הנרות מסוגל מאוד לתפילה
ובפרט על הבנים

אמרי' בגמ' (שבת כג): "הרגיל בנר (שבת וחנוכה -

רש"י) הווין לו בנים תלמידי חכמים"

כתב המאור עיניים: **"ובכן יתעצם בתפילתו (בשעת הדלקת נרות חנוכה) ויבקש מהשומע תפילת כל פה שיזכה להתמדת התורה הקדושה לו ולזרעו אחריו, ומוסיף: "ושלא ישוטטו (בניו) בחוצות בביטול הזמן וברגליים ממחרות לרוץ בשווקים וברחובות".**

ובפלא יועץ ביאר כוונת חז"ל "הרגיל בנר", "שידליק בכלי נאה ונקי, ושידליק בשמן זית".

האור שמאיר בחנוכה, מאיר בתורה כל
השנה

מובא בזה"ק שהאור הגנוז שברא הקב"ה

בששת ימי בראשית, גנזו הקב"ה בתורה, וכפי שאמרו חז"ל "האור שבה מחזירה למוטב", אולם בחנוכה מאיר האור הזה. (כלו' שבחנוכה יש יותר שפע של הארה רוחנית וקל יותר לעבוד את ה'). ולפ"ז, הלומד תורה, יש לו את האור הזה תמיד, כל השנה.

ובעניין האור בחנוכה:

סיפר בעל ה**חדושי הרי"ם** זצ"ל, שפעם אחת בימי החנוכה נכנס יהודי אל החוזה מלובלין והגיש לפניו "קויתל" בו הזכיר את אחד מידידיו שהיה זקוק לישועה. החוזה נתן את עיניו הקדושות בפיתקא, ומיד רקק בפיו ולא בירך מאומה. בערב, החליט החסיד להיכנס שוב אל הקודש פנימה כדי להזכיר את ידידו, אולי כעת יעתר הרבי ויאות לברכו. לפליאתו, כאשר הביט הרבי בקויתל נענה ואמר "הלא יהודי זה מאיר וזורח בכל העולמות, בודאי ראוי הוא לברכה".

לנוכח פליאתו של החסיד, הסביר הרבי ואמר: בבוקר שיחק יהודי זה במשחק הקלפים, אולם בערב הוא הדליק נרות חנוכה, ומצוה זו האירה בכל העולמות!

על שם מה נקרא "חנוכה"?

הר"ן (שבת כא:), כתב, על שם שהחשמונאים "חנו כה", היינו ש'חנן' ופסקו מהמלחמה ב'כה' כסלו. והקשה **המהרש"א** שם, כיון שלא קבעו אותו היום ליו"ט ולאיסור מלאכה, מה שייך כאן לשון חנייה ומנוחה?

ולכן כתב, שהוא על שם "חנוכת המזבח" - שהיוונים הקריבו על המזבח עבו"ז, והיו צריכים לנתצו ולבנות מזבח חדש, ובכה' כסלו סיימו לבנותו. (זהו שאמר הפייטן "אז אגמור בשיד מזמור חנוכת המזבח").

ביאור נוסף כתב המהרש"א, על שם "חנוכת בית המקדש", כי היוונים פרצו ושברו את חומות ביהמ"ק, ("ופרצו חומות מגדלי") ואת כל כליו, ובכה' כסלו סיימו לשקם את ביהמ"ק, עיי"ש.

עונג בלימוד התורה על-יד הנרות

כתב האדר"ת (בספרו נפש דוד): "מצוות נר חנוכה הייתה חביבה עלי עד מאוד, ולולי שיחת הבריות הייתי מהדר שידלקו זמן רב כפי היכולת... והייתי שש ושמח בהם הרבה".

בהמשך דבריו הוא מספר כי עונג רב הסבה לו הישיבה בחדר שבו דלקו הנרות, כך שהתאפשר לו לראותם בכל רגע.

עוד על מנהגיו באותם ימים הוא כותב, כי בכל יום מימות החנוכה הקפיד ללמוד בגמרא ובשו"ע את הלכות החנוכה, וכאשר דחקה לו השעה היה אומר לפחות את לשון הגמרא במס' שבת מדף כא עד דף כד, ששם מדובר על חג החנוכה.

והוא מסיים כך: **"ובכל שנה התחדשו לי חידושים יקרים ב"ה, מעת ילדותי.."** כשעל פי החשבון יוצא שבעת ילדותו היה כבן 15 בלבד (ע"פ ומתוק האור)

קושיות ועיונים על נס פך השמן

גמ' מס' שבת דף כא:

"מאי חנוכה? שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממונו שמונה ימים".

א. ע"י מה נטמאו כל השמנים שהיו בביהמ"ק?

תשובה: חז"ל גזרו (שבת ז:.) שכל הגויים יש להם דין של זב, וזב מטמא כל דבר שהוא מסיט, וכל השמנים היה בחשש שהיוונים הסיטו אותם בעת שנכנסו לביהמ"ק (1) (תוס' שבת כא: ד"ה שהיה, ור"ן שם).

ב. ומניין ידעו שלא הסיטו היוונים את פך השמן שמצאו? דהרי אם הסיטוהו, לא מהני חותמת כה"ג?

תשובה: התוס' (שבת כא: ד"ה שהיה) תירץ, שפך השמן שמצאו היה טמון עמוק באדמה וברור שהיוונים לא נגעו בו. (ודעת הבית יוסף (סי' תרע"ס"ק א) שכך גם שיטת רש"י שם.) ולשיטה זו קשה, דא"כ בלא חותם כה"ג נמי מוכח שלא טימאוהו, וצ"ע.

הר"ן (שבת כא: ד"ה תנו רבנן) תירץ, דמוכח שכלל לא ראו היוונים את הפך, שאם היו רואים היו מנפצים אותו לבדוק אם יש בתוכו זהב ומרגליות, דכיון שהיה חתום בחותם כה"ג, לבטח היו סבורים שהוא פך יקר.

והמרדכי ביאר (הובאו דבריו בב"ב בתחילת סי' תרע), שהפך היה טמון בתוך שידה הקבועה בכותל (כעין כספת), ואותה שידה היא זו שהייתה סגורה וחתומה בחותם כה"ג. (וידעו הכהנים שלא פתחו היוונים את הכספת, כי אם פתחוה היה ניכר על החותמת שאיננה שלימה וחלקה).

ג. מדוע היה צריך נס, מה יקרה אם המנורה לא תדלק כמה ימים?

תשובה: כתוב בפרשת תצוה (ויקרא כז, ב) "להעלות נר תמיד", וכתב רש"י שם: "כלומר, שיש להדליק את המנורה בכל יום ללא הפסק".

ד. אבל הרי הם היו אנוסים, ופטורים מחיוב הדלקת המנורה, ומדוע היה צריך נס?

תשובה: מתרץ הרב דסלר זצ"ל, שבאמת מעיקר הדין היו פטורים מהדלקת המנורה, אלא שהם רצו להדר ואעפ"כ להדליק, ולכן חיפשו שמן, ועל אף שכמעט לא היה סיכוי למצוא שמן טהור, ויכלו להרים ידיים, הם התאמצו וחיפשו, וכיון שהם עשו מעבר למה שהיו חייבים, לכן גם הקב"ה התנהג עימם מעבר למה שחייבים, להראות להם שחביבה עליו ההתאמצות שלהם, ועשה להם נס ומצאו שמן טהור, ועוד נעשה בו הנס ויכלו להדליק כל שמנת הימים. ומוסיף הרב דסלר, שזה גם מטרת הפרסומי ניסא בחנוכה, ללמדנו יסוד זה לדורות עולם, שכאשר האדם מתאמץ גם היכן שנראה שבדרך הטבע אין כל סיכוי, אזי גם הקב"ה מתנהג עימו מעל הטבע, ואז ייפתחו בפניו שערי סייעתא דשמיא. (מכתב מאליהו, הובאו דבריו ב'ומתוק האור')
עוד בעניין זה מובא בשם אחד מהמפרשים, דזה ג"כ הטעם שרק בחנוכה מצינו בהלכה שמקפידין כ"כ על "הידור", דיש מהדרין, ויש מהדרין מן המהדרין, ביאר דכיון שהם התאמצו והידרו על הדלקת המנורה על אף שהיו פטורין, לכן גם אנו - שהדלקתנו היא זכר לאותה הדלקה - מהדרים בחנוכה.

ה. מדוע לא ייצרו מיד שמן חדש, וכי היה חסר עצי זית? ודאי שלא, שהרי מניין היה להם שמן טהור לאחר שנגמרו שמונת הימים? אלא בהכרח ייצרו שמן, א"כ מדוע לא עשו כן מיד?

ג' תירוצים: הר"ן (שבת כא: והובא בבית יוסף סי' תרע, סק"א) תירץ שמקום ייצור השמן היה רחוק מביהמ"ק מהלך ד' ימים, נמצא ד' יום הליכה לאותו מקום ועוד ד' ימים חזרה משם, הרי ח' ימים עד שהיה בביהמ"ק שמן חדש. ואם תאמר וכי חסרים עצי זית סמוך לבית המקדש? תירצו המפרשים (הובאו דבריהם בהגהות והערות על הטור, מהדו' שירת דבורה, אות ב') שאת השמן למנורה היו צריכים להביא רק מנחלת 'שבט אשר', שהיתה רחוקה מביהמ"ק מהלך ד' יום. (עי' מנחות פה:).

הבית יוסף (סי' תרע"ס"א) תירץ, שכל ישראל היו בחזקת 'טמאי מתים', (מחמת שנגעו במתי ישראל כדי לקוברם, ומת מטמא במגע), והנוגע במת טמא שבעת ימים, וממילא השמן שהיו מייצרים בז' הימים, היה טמא, לכך החלו לייצר שמן רק לאחר ז' ימים משפסקה המלחמה, ויום אחד נוסף היה צריך כדי להכין שמן חדש, (כי צריך למסוק הזיתים מן העץ, לכתשם וכו'). הרי ח' ימים (2).

הוספות והשלמות

(1) ובפרי חדש (סי' תרע"ס"א, מודפס בסוף השו"ע) הקשה על תוס', שהלא נס חנוכה היה 206 שנים קודם חורבן בית שני (כדאמרי' בפ"ק דע"ז), ואילו גזירה זו גזרו תלמידי שמאי והלל, והם חיו 100 שנה בלבד קודם חורבן בית שני, (שבת ז:.)
ותירץ שבאמת גזירה זו הייתה כבר קודם שבאו תלמידי שמאי והלל, אלא שהגזירה הייתה רק על קדשים, ותלמידי שמאי והלל הוסיפו אף על תרומה. (ועי' תירוצים נוספים בפרי"ח שם, וכן מהרש"א שבת כא: שדן ג"כ בזה.) (יש לציין שהמעין בלשון התוס' יראה שהתוס' נהרוז בלשונם בעניין זה אם גזירה זו הייתה כבר בזמן דנס חנוכה, דלשון התוס' הוא "אם כבר גזרו").

(2) ויש כמה תמיהות לשיטה זו.

א. אם כל ישראל היו בחזקת טמאים, אף השמן שבפך שמצאו נטמא בעת שנגעו בפך? (ועי' ב"ח שם סק"ג שהקשה כן ומה"ט פליג כדלהלן).
ויש ליישב שהרי אז כל הפכים היו של חרס, וכלי חרס אינו מטמא מגבו אלא מאווירו, והם לא נגעו באויר הפך, וממילא לא נטמא הפך וגם לא השמן שבתוכו. (וכך באמת תירץ הפרי חדש, (סי' תרע"ס"א). וכך גם כתב הר"ן (שבת כא:) אמנם בהקשר אחר, אבל מבואר שם יסוד זה, עיי"ש).

ב. אם כולם היו טמאים, אזי המנורה החדשה שבנו, נטמאה?

תירץ הב"ח שבנו מנורה של עץ (ולא של זהב) ופשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה, [ואע"פ שלמנורה יש בית קיבול, הבזיכין, צ"ל שבנו את הבזיכין בנפרד מגוף המנורה (ולא עשאוהו בגוש אחד כהמנורה שעשה משה), ואמנם אח"כ חיברום לגוף המנורה, אבל נחשבין כשני כלים].

ג. הלא מבואר במס' שבת (כב) שאת נרות המנורה היו מדליקין באופן שהכהן אוהז פתילת דולקת, וממנה הדליק את הנרות, עיי"ש, ואם כולם היו טמאים, אזי הפתילה נטמאה ע"י הכהן שהיה טמא, וכשהפתילה נגעה בנרות ובשמן, הם נטמאו מחמתה?

תירץ הרא"ם (הובא בב"ח, שם, וכן בפרי"ח, שם) שהדליקו את נרות המנורה לא ע"י פתילה, כפי שתמיד הדליקו אותה, אלא ע"י מקלות עץ ארוכים, שהם פשוטי כלי עץ ואינם מקבלים טומאה. (משא"כ הפתילות שעיימם תמיד הדליקו את המנורה, כיון שאינם עשויים מעץ, אלא מפשתן וכדו', הם כן מקבלים טומאה, על-אף שהם 'פשוטים', ללא בית קיבול).

ד. היאך נכנסו כשהם טמאים לתוך בית המקדש? (ובמהרש"א שבת כא: הקשה כן).

בספר פרפראות לתורה (הובאו דבריו בספר 'ומתוק האור') תירץ ע"פ דברי הרא"ם הנ"ל, דמעתה י"ל, שאותם מקלות עץ היו ארוכים מאוד, ובאמת הכהנים לא נכנסו לתוך ביהמ"ק, אלא עמדו בעזרה, ומשם הדליקו את המנורה ע"י אותם מקלות ארוכים! ולפי"ז הוא מוסיף ביאור הפלא ופלא, דבסוף תפילת 'בימי מתתיהו' אומרים "והדליקו נרות בחצרות קדש"ך" ולכא' תמוה, מה הפשט 'בחצרות' קדש"ך, הלא המנורה לא עמדה בחצר ביהמ"ק, אלא בהיכל? אמנם לפי ביאורו מיושב נפלא, שאמנם המנורה עצמה עמדה בהיכל, אבל הכהנים שהדליקו אותה עמדו בחצר [-בעזרה], ולא נכנסו לפני ביהמ"ק מחמת טומאתם, וזהו "והדליקו נרות בחצרות קדש"ך", לא המנורה הייתה בחצר, אלא אותם שהדליקו היו בחצרות קדש"ך! הפלא ופלא!

הב"ח (שם סק"ג) מתרץ, שבאמת לא כולם היו בחזקת טמאים, אלא שאותם טהורים לא היו בקיאים בייצור השמן למנורה. (ואם תאמר מה צריך 'מומחיות' לייצר שמן? התשובה, כי השמן הכשר למנורה הוא רק מטיפת השמן הראשונה שיוצאת מהזית, ואם נתערב הטיפה השנייה, השמן פסול למנורה (מנחות דף פו), ולזה צריך מומחיות רבה, לדייק להוציא מהזית רק טיפה אחת של שמן מבלי שתזל טיפה נוספת).

1. הרי טומאה הותרה בציבור (פסחים עז). ויכלו להדליק בשמן טמא? החת"ס והפרי חדש מתרצים, שדין זה נאמר רק לגבי טומאת מת, ולא לגבי טומאת זב, והרי הטעם שנטמאו השמנים הייתה כיון שחכמים גזרו על העכו"ם שהם מטמאים כזב. (אבל החשק שלמה והנצי"ב (העמק שאלה וישלח אות יז, תמהו עליהם שאין שום נפ"מ בין מת לזב).

המהרי"ץ חיות מיישב, שחכמי אותו הדור סברו, שעל-אף שמעיקר הדין טומאה הותרה בציבור, מ"מ חובה להדר על טהרה עד כמה שאפשר. ובפני יהושע הקשה על תירוץ המהרי"ץ חיות, מגמ' ביומא דחזינן שם שלמאן דאמר טומאה הותרה בציבור א"צ כלל להדר אחר טהרה. ולכן הוא מיישב, שבאמת לא היו צריכים לנס שהרי יכלו להדליק בשמן טמא, והנס נעשה אך ורק כדי להודיע חיבת המקום עליהם.

2. אף אם טומאה לא התורה בציבור, אך יש דין ש'הדלקת המנורה' דוחה את הטומאה ויכלו להדליק בשמן טמא? (3) הפנ"י מיישב שם גם קושיא זו לפי שיטתו. ולשאר האחרונים יל"ע.

3. אמנם נס פך השמן הועיל להדלקת המנורה, אבל איך הקריבו את המנחות (שבאים עם קרבן התמיד), שהם טעונים שמן? (4)

הפנ"י לשיטתו תירץ גם קושיא זו, שטומאה הותרה בציבור ויכלו להשתמש למנורה בשמן טמא אלא שנעשה נס רק כדי להודיע את חיבת המקום עליהם, וממילא את המנחות באמת הקריבו עם שמן טמא. (ולא היה צריך נס נוסף, לשמן למנחות, כי הנס היה משהו "סימלי", להודיע חיבת המקום, ואין צורך שזה ייעשה בכל כמות השמן שהייתה נצרכת בביהמ"ק). ולשאר אחרונים, עי' בחשק שלמה.

4. איך אירע שהפך היה חתום בחותם כה"ג, הלא בביהמ"ק היה כהן בלשכת הנסכים שזה היה תפקידו, ולא הכה"ג?

רבי דוד מדינוב זצ"ל, בעל הצמח דוד, מתרץ חידוש נפלא, (מובא ב'מגן אבות' והובא דבריו ב'מתוק האור') שבאמת הפך היה חתום לא ע"י הכה"ג, ומה שאמרו חז"ל שהיה חתום בחותם כ"ג, הכוונה כך: הנה חותמת הכה"ג הייתה יקרה מאוד, כשל מלכים ורוזנים, וכפי שאמרו חז"ל (וימא יח.) דמצווה להעשיר את הכהן הגדול מכספי ציבור, ובמשך הזמן נאבדה חותמתו של הכה"ג, וכשחיפשו אחר פך שמן טהור, מצאו את החותמת, ובסמוך לה מצאו פך שמן, ומאחר שהחותמת הייתה יקרה מאוד, הבינו החשמונאים שאם יווגי היה רואה את הפך, היה בוודאי רואה גם את

החותמת, שהרי הם היו סמוכים זה לזה, ובוודאי היה לוקח את החותמת, שהייתה שווה הרבה, ואם לא לקחו אותה, מוכח שאיש לא ראה גם את הפך, ולא נגעה בו יד היוונים.

(ואפשר להוסיף בס"ד, שפירוש זה מדויק בלשון הגמ' "שהיה מונח בחותמו של כה"ג", לא כתוב "שהיה חתום בחותמו של כה"ג" אלא שהיה "מונח", והיינו שמצאו את הפך מונח בסביבת חותמו של כה"ג).

עוד יש להוסיף, שלפי שיטת המרדכי שהובאה לעיל שלא הפך היה חתום, אלא השידה שבכותל, לא קשה מידי. ותירוץ נוסף, עי' שפת אמת.

5. מדוע לא קבעו חז"ל לעשות פרסומי ניסא לעוד ב' ניסים, א, עצם הדבר שהיוונים לא מצאו את פך השמן הטהור, ב, שניצחו מעטים את הרבים?

תירץ המהרי"ץ חיות, ששתי ניסים אלו אינם בגדר 'נס היוצא מגדר הטבע' דמה שלא מצאו היוונים את הפך, יכול להיות ש'במקרה' לא ראוהו היוונים. אולם מדוע נס הניצחון אינו יוצא מגדר הטבע, לא ביאר המהרי"ץ חיות. ונראה בס"ד לבאר את דבריו, שההגדרה של נס היוצא מגדר הטבע היא שיש איזה 'שינוי בחוקי הטבע', ולפ"ז, בנס הניצחון, אין חוק בטבע שמעטים לא מנצחים את הרבים, אמנם לא הגיוני שהמעטים ינצחו, אבל הנס לא נעשה באופן שהקב"ה הוצרך לשנות את חוקי וסדרי הטבע שהוא קבע, משא"כ הנס שהשמן דלק שמונה ימים, הקב"ה עשה כאן חריגה מחוקי הטבע, כי שמן שיש בו שיעור רק ליום אחד, מחוקי הטבע הוא לא יכול לדלוך יותר מכך, והקב"ה שינה את הטבע שידלק ח' ימים.

6. לשיטת התוס' שהפך היה טמון עמוק באדמה מדוע אין נחשב לנס עצם הדבר שהחשמונאים מצאו את הפך? דאיך הגיעו לחפש שם?

[יש להבהיר, המהרי"ץ חיות שואל מצד שהיוונים לא ראו את הפך, אבל כעת הקושיא היא על זה שהחשמונאים כן ראו את הפך, מדוע אי"ז נס?] וי"ל, ע"פ המדרש המתאר איך מצאו את הפך: היה זה בעת שהרסו את המזבח החיצון כדי לבנות מזבח חדש כיון שהקודם נטמא ע"י שהיוונים שהקריבו עליו ע"ז, ותוך כדי שהרסו את השיתין [כעין צינורות שהיו מתחת למזבח, ששם הנסכים ירדו מהמזבח לקרקע] של המזבח הישן, שם מצאו את הפך. ולפי"ז אין זה פלא איך הגיעו לחפש שם, כיון שהם היו זקוקים לחפור שם בלאו הכי, ובודאי שכשחופרים שם, ימצאו את הפך, ולכן מציאת הפך אינה נס. ועל עצם זה שהטמינו שם את הפך, גם זה אינו נס, וזה עפ"מ"כ השפת אמת שעוד קודם תקופת היוונים הבין אחד מן הכהנים ברוה"ק שעתיד להיעשות נס ע"י הפך הזה בבוא הימים, והטמינו שם.

7. מהי כמות השמן שניצרכה להדלקת המנורה בכל יום? - ולפי"ז נדע את כמות השמן שמצאו בפך הטהור.

תשובה: חצי לוג שמן לכל נר, כמובא במנחות (פח), וברש"י (שבת כב: ד"ה כמידת) וברמב"ם (תמידין ומוספין פ"ג ה"א). נמצא שכמות השמן שניצרכה ליום אחד היא ג' ומחצה לוג, וזוהי הכמות שמצאו בפך הטהור.

הוספות והשלמות

(3) מקור: תורת כהנים (סוף פר' אמור) "יערוך אותו אהרן לפני ה' תמיד", תמיד-אף בשבת, תמיד-אף בטומאה", וכך פסק הרמב"ם (פ"ג תמידין ומוספין הל' י').
(4) וכמו"כ יש את מנחת חביתין שהכהן גדול מקריב בכל יום, [מחציתה בבוקר ומחציתה בערב], והיא טעונה ג' לוגין שמן בכל יום, כדאמרינן בש"ס (מנחות נא) ומניין היה שמן טהור לצורך כך?

סיפורים קצרים לחנוכה

● ידוע היה הרה"ק רבי חיים מצאנז זצ"ל בצדקת פזרונו וטוב ליבו. כל מטבע שהגיע לידו, לא השאירו בביתו אלא מיד נתנו לצדקה לנזקקים. פעם אחת הגיע אל ביתו אדם עני, בעל חוב גדול, שנושיו הציקו לו, ובידי רבי חיים לא היה פרוטה לפרוטה. מה עושים? את עינו צדה חנוכיית הכסף המפוראת שעמדה ניצבה, וללא אומר ודברים נטלה רבי חיים והעניקה לאותו עני. אתא ובא חג החנוכה, ובעת הדלקת הנרות השתמש רבי חיים בכוסות פשוטות להדלקת הנרות. באחד מימי החנוכה הגיע לחצירו אדם עשיר, וכאב לו בראותו שחנוכיית הכסף של הרבי, איננה. הוא ניגש אל הרבי ושאלו לפשר הדבר, ורבי חיים ענה לו שהיא נמצאת אצל בעל חוב. מיד נטל העני סכום כסף, וקנה עבור הרבי חנוכיית כסף טהור חדשה ומפוארת. כמובן שהרבי שמח מאוד. אח"כ אמר לו אותו חסיד: רבי, אינני מבין, הרבי שלי, שלחצירו הנני משתיין, כבר ממחרת חג הסוכות ועד חנוכה, בכל יום ויום הוא מוציא את חנוכייתו ומלטפה משום חביבות המצווה, ואיך רבינו ויתר כל כך מהר על חנוכייתו? היכן חביבות והידור המצווה? ענה לו רבי חיים: לרבי שלך יש חנוכייה יפה, אבל לי יש לב יפה!... (ע"פ משכן שילה)

● לעיתים קרובות נוהג היה מרן בעל החפץ חיים זצ"ל לנסוע אל הצדיק רבי נחומק"ה מהורודנא, כדי ללמוד מהליכותיו בקודש, והוא החשיבו כמורו ורבו. שנה אחת הגיע אליו החפץ חיים באחד מימי החנוכה, ורצה לראותו מדליק את נרות החנוכה. אולם רבי נחומק"ה התמהמה מהלדליק. הלילה ירד, השעה התאחרה, ורבי נחומק"ה לא מדליק. בשעה מאוד מאוחרת בלילה נכנסה הרבנית לבית, היא חזרה ממקום כל-שהוא, או אז פנה רבי נחומק"ה והדליק- את נרות החנוכה. "מורי ורבי" פנה אליו הח"ח בשאלה, "מדוע המתין לרבנית זמן רב כ"כ, ואיחר בגלל- כך את זמן ההדלקה הראוי, הלא ע"פ הדין הרבנית יוצאת ידי חובתה בהדלקת בעלה גם אם אינה נוכחת בהדלקה עצמה?" השיב לו רבי נחומק"ה: "הלכה מפורשת היא שאם יש לאדם לקנות אחת מהשתיים, או נרות שבת להאיר את הבית או נר חנוכה, שלום ביתו עדיף מנר חנוכה! והיות והרבנית כ"כ מוסרת נפשה למעני שאוכל ללמוד כראוי, ויודע אני שהיא חפצה ונהנית מאוד להשתתף במעמד ההדלקה, מחוייב אני להמתין לה אף אם בגלל כך אחר את זמן הדלקה. (ע"פ סיפורי צדיקים, חנוכה)

רמזים לחנוכה

• **כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת** (במדבר ז, יד, קריאת התורה של חנוכה).

בר"ת של פסוק זה רמזים עיקרי הלכות הדלקת נר חנוכה: **כף**; פ'חות כ' - (מניחין החנוכייה פחות מגובה כ' אמה דבלא"ה אין העיניים קולטות אותה). **אחת**; א' ח' ת'מנה - (שבים הראשון מדליקים נר אחד ומוסיפים והולכים עד שמונה, כבית הלל). **עשרה**; ע'ד ש'תכלה ר'גל (מן) ה'שוק. **זהב**; ז'מנה ב'ין ה'שמשות. **מלאה**; מ'צוותה ל'הדליק א'צל ה'פתח. **קטרת**; ק'רוב ר'וחב ט'פח ת'דליק. **(עטרת צבי זידיטשוב)**

• את החנוכייה מניחים בפתח הבית ובצד שמאל, כדי שהאדם יהיה מוקף במצוות, מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל. ובשאלות (וישלת, כו) הוסיף שהאדם מוקף גם במצוות ציצית שהוא לובש. ורמזי יפה לזה, ש'חנוכה' מ'זוזה' 'ציצית' הם ראשי תיבות "**צמח**", והנה המשיח נקרא צמח (זכריה ו, וכן בשמו"ע "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח"). ומרומז שע"י ג' מצוות אלו שאדם מוקף בעת הדלקת הנרות הוא מקרב את הגאולה. **(בן איש חי)**

• א' בזוהר שהאור שה' ברא בעת בריאת העולם האיר רק 36 שעות ואז הקב"ה גנזו בתורה, אולם בחנוכה הוא שוב מאיר. לפ"י, לכן מדליקים 36 נרות (מלבד השמש) כנגד 36 שעות שהוא האיר. **(בני יששכר)**

• **"וקבעו שמונת ימי חנכה"** עולה בגמט' "אודה ה' בכל לבי אספרה כל נפלאותיך" והיינו כי כל עניין ימי החנוכה היא הודאה להקב"ה על נפלאותיו. **(ומתוק האור)**

ובעניין זה סיפור קצר: סיפר יהודי של"ע עברו עליו צרות רבות ל"ע, שפעם הלך ברחוב ושמע קולות של שמחה שבקעו מאחד הבתים, [שבע ברכות וכדו'], וזה גרם לו לחשוב: "מה לי יש לשמוח, מה כל כך משמח בחיים? כל כך קשה, בכל רגע ורגע אני מנסה לשרוד את הרגע הבא. היה לו מאוד קשה לשמוע שאנשים שמחים, הוא לא הבין איך אפשר להיות שמח. ואז הוא התחיל לחשוב על כל מיני דברים שאולי ישמחוהו, אבל הוא ביטל את כולם, אבל אז הבזיקה ההארה במוחו: על מה יש לי לשמוח? על זה שב"ה אני נושם! נכון, יש הרבה צרות, אבל ב"ה לפחות אני נושם בקלות, לרווחה, אה, איזה תענוג לשאוף אוויר צח, למלא את הריאות באויר מזוכך, על כך יש לי לשמוח ולהודות להקב"ה!! **[וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק "כל הנשמה תהלל קה-על כל נשימה ונשימה צריך להלל קה"]**. וחנוכה הוא זמן מסוגל לעניין זה של הודייה להקב"ה.

• **נס חנוכה** בגמט' **"צדקה"**, רמז למש"כ המשנ"ב (תרע"סק"א) שהעניינים נוהגים לסובב על הפתחים בחנוכה כדי שיתנו להם צדקה. **(חמרא טבא)**

סיכום המלחמה, הניצחון, ונס פך השמן

התקופה: ימי בניין בית המקדש השני, 213 שנים אחר שהוקם, 207 שנים לפני שנחרב. אנטיוכוס מלך יון, היה שליט חזק ושלט על כל מלכי מדינות העולם, המשנה שלו היה 'בגריס'. חרה מאוד לאנטיוכוס שהיהודים אינם מתנהגים ככל הגויים, והחליט לבטל מהם ג' דברים עיקריים שמקשרים בינם לבין הקב"ה: שמירת שבת, קידוש החודש, ברית מילה. בתחילה שלח את ניקנור לירושלים, אבל יוחנן בן מתתיהו כהן גדול הרג אותו ועוד 702.000 יוונים! ואז אנטיוכוס שלח את בגריס, והוא הרג באכזריות ביהודים, וגזר עליהם את הגזירות הנ"ל.

'מתתיהו' שימש באותה תקופה ככהן גדול, ולו חמשה בנים: הבכור היה יהודה, ואחריו שמעון, יוחנן, יונתן, אלעזר. הם לחמו וגירשו את היוונים מא"י. 'בגריס' ברח אל אנטיוכוס וסיפר לו על גבורת בני מתתיהו, וייעץ לו להביא את כל צבאות מדינות העולם! ופילים משוריינים, וכך ינצח. בגריס הגיע בראש חיל כבד כזה, והם בקעו את חומת ירושלים, הרגו ובזזו, פרצו 13 פרצות בחומת בית המקדש, ושברו את כל כלי המקדש.

חמשת בני מתתיהו התאספו במצפה גלעד, גזרו צום והתפלשו באפר וזעקו לקב"ה. אח"כ באו אל אביהם, והוא בירך כל אחד מהם בנפרד ברכה מרטיטה שיצליח במלחמה, ויצאו להילחם. יהודה הבכור נהרג, ו'מתתיהו' יצא במקומו למלחמה. הם הרגו את מליוני החיילים עד שלא נשאר מהם שריד!!! את 'בגריס' שרפו באש. הגויים שגרו בארץ ישראל ברחו לחו"ל מפחד. אלעזר צעיר האחים אף הוא נהרג, כשראה מחנה גדול של פילים וביניהם פיל אחד מיוחד ומפואר והיה בטוח (וטעה) שזה פילו של בגריס, הוא נכנס מתחת הפיל וחתך את ביטנו וטבע ברפש הפיל ומת.

אנטיוכוס ברח ממדינה למדינה, ובכל מקום שהגיע ביזוהו על תבוסתו, וסופו היה שהסריח כל גופו ולא רצו להתקרב אליו והוא מת בודד.

אח"כ באו החשמונאים לביהמ"ק אבל לא היה שמן טהור להדליק את המנורה כי היוונים טימאו את השמנים, ולפתע תוך כדי שהרסו את המזבח (כי היוונים הקריבו עליו עבודה זרה והוא נפסל) כדי לבנות מזבח חדש מצאו בבור שמתחת המזבח (שלש הנסכים יורדים דרך ה'שיתין) כד שמן קטן שהיה סגור וחתום בחותמו של יהוידע כהן גדול (הכה"ג הראשון בביהמ"ק הראשון), וברור שהיוונים לא נגעו בכך, זה, השמחה הייתה גדולה אך עד מהרה נוכחו לדעת כי כמות השמן שבו מספיקה להדליק רק ליום אחד, ועשה הקב"ה נס והנרות דלקו שמונה ימים.

חכמי אותו דור קבעו לחוג את שמונת הימים לדורות כימי המועדים הכתובים בתורה, ולהדליק בכל יום משמונת הימים נרות בפתחי הבתים והחצרות כדי להודיע ולפרסם את הנס.

(ע"פ מגילת אנטיוכוס, ועוד)

מדרשי חז"ל לחנוכה

איתא במדרש "וחושך על פני תהום - זו מלכות יון". כי היוונים החשיכו עיניהם של ישראל, ורצו לפגוע בכל הקדוש והיקר לעם ישראל. בקדושת השבת, בכרית מילה, באמונה, בקדושת בנות ישראל, ועוד. ועל כך במדרשים דלהלן:

על השבת: היהודים חששו לשמור שבת בגלוי שלא יתפסו אותם, והתחבאו במערה, הדבר נודע ובאו יוונים ושכנעו אותם לחלל שבת ולא יאונה להם כל רע, ענו להם היהודים שמוטב להם למות כאן מאשר לחלל שבת ולעבור על ציווי ה', ואז היוונים הציתו אש בפתח המערה ונשרפו כולם, כאלף איש. **(ע"פ מגילת אנטיוכוס)**.

על המילה: אשה מלה את בנה לשמונה ימים, ועלתה על חומת ירושלים ובנה בידה ואמרה: "אתה בגריס הרשע חושב לבטל מאיתנו ברית אשר כרת עימנו ה', אבל אנו לא נבטל!!! והפילה את בנה לארץ, ותיפול אחריו, וימותו שניהם. ורבים מבני ישראל היו עושים כן בימים ההם ולא שינו ברית אבותם. **(שם)**.

על האמונה: היוונים גזרו שמי שיש לו משקוף בבית יכתוב עליו ש"אין לו חלק באלוקי ישראל", הלכו היהודים ומסרו נפשם ומכרו את בתיהם!, משכך, גזרו היוונים שכל מי שיש לו שור יכתוב כן על קרן השור, הלכו היהודים ומכרו את שוריהם. **(ילקוט אליעזר)**

על קדושת בנות ישראל: היוונים גזרו שכל ארוסה תיבעל ל'הגמון' תחילה. יהודית בת יוחנן כהן גדול מסרה נפשה להסיר גזירה זו מעל עמה, היא באה אל ההגמון כאילו להציע להינשא לו, והאכילה אותו מאכלי חלב שהם מצמיאים, הוא נהיה צמא וביקש לשתות והיא נתנה לו יין, וכשהוא נרדם (מהיין) היא חתכה את ראשו, ובטלה הגזירה. **(רמ"א ומשנ"ב סי' תרע)**.

קושיית ה'בית יוסף'

הקשה הבית יוסף (סי' תרע סעי' א) ובאמת כבר הובאה במאירי ותוס' הרא"ש שבת כא:

מדוע מדליקים שמונה ימים, הלכא הנס היה רק שבעה ימים, כי ליום הראשון הספיק השמן שצפד?

יודוע שבחנוכה יש השפעה מיוחדת של תורה כנגד מה שהיוונים רצו 'להשכיחם תורתך', ועל קושיא זו יש מעל 1000 תירושים, ונביא כמה מהם.

הבית יוסף מתרץ ג' תירושים:

לפי כל תירוץ, צורת הנס היא שונה

א. אפי' שליוס הראשון הייתה כמות מספיקה, אעפ"כ היה גם בשמן של היום הראשון. מה היה הנס? כיון שלא שמו במנורה את כל כמות השמן שהייתה בפך, אלא חילקו את השמן לשמונה חלקים, ובכל יום משמונת הימים יצקו במנורה חלק אחד, וכל חלק לא היה בו שיעור אפי' ליום אחד, ואעפ"כ דלק יום שלם, וא"כ גם בחלק של היום הראשון היה בו נס כבשאר הימים.

ב. לעולם יצקו את כל השמן כבר ביום הראשון, ולא כהתי' הקודם -, ובוה שהנרות דלקו ביום הראשון באמת לא היה שום נס, שהרי היה מספיק שמן, אלא הנס היה בפך, שמיד כשסיימו ליצוק את השמן ביום הראשון, לפתע הפך נתמלא שוב בשמן [כשיעור ליום אחד, ואותו יצקו למחרת (וכך בכל יום משמונת הימים, לאחר שיצקו, נתמלא שוב כשיעור יום אחד ואותו יצקו למחרת)] וזה היה הנס, שהפך נתמלא, והרי נס זה התרחש כבר ביום הראשון.

ג. לעולם יצקו את כל כמות השמן בבזיכין ביום הראשון, ואעפ"כ היה גם בשמן הזה, אפי' שהיה בו שיעור ליום אחד! מה היה הנס? שלאחר כמה שעות, לא ירדה כמות השמן! וזה היה נס גם ביום הראשון, שהרי לאחר כמה שעות של בעירה, עוד בתוך היום הראשון, היה אמור לרדת כמות השמן, אולם לא ירד כלום, ונשארו הבזיכין מלאים. (וכך לא ירדה כמות השמן שמונה ימים, אלא אותו שמן עצמו דלק ח' ימים).

הגר"ח מברסקו:

אמנם היה שמן ליום אחד, אולם הנס היה שבמקום שהנרות ביום הראשון ישאבו את כל כמות השמן, - שכאמור היה בכמות זו כדי לדלוק יום אחד -, הם שאבו רק שמינית מהכמות, זה הספיק להם, כי הנס היה "באיכות" של השמן, דהיינו שהשמן נעשה מרוכז יותר, וכך כל יום הנרות שאבו שמינית מהכמות שהייתה בפך, נמצא שגם ביום הראשון היה נס, בדיוק כבשאר הימים.

(וזה דומה לתירוץ א' דהב"י, אלא שההבדל הוא, שלהב"י, מראש חילקו את הכמות לשמונה, ונתנו בכל יום שמינית, ולהגר"ח, לא חילקו, אלא יצקו הכל, ונעשה נס ובכל יום כלה רק שמינית מן השמן).

ועפ"י מיישב הגר"ח קושיא נוספת, שהרי אם הנס היה בזה שהשמן נתרבה (וכמו לתירוץ ב' דהב"י), איך היה השמן כשר להדלקת המנורה, הרי בעיני שמן זית, ואילו השמן שנתרבה בנס, הוא לא שמן שיוצר מזית, אלא הוא שמן ניסי.

אבל לפי ביאור הגר"ח מיושב, שבאמת לא נוסף שמן מעבר למה שהיה בידם, אלא אותו שמן זית עצמו נשתבח באיכותו, שנעשה מרוכז, אבל לא נתרבתה הכמות. (ע"פ ומתוק האור)

המהרי"ץ חיות:

אמנם בגמ' מס' שבת מבואר שקבעו את הנס על כך שהשמן דלק ח' יום, אולם במגילת תענית (פרק ט) מבואר טעם אחר, והוא, שכשנכנסו החשמונאים לביהמ"ק והיו צריכים לבנות כלים חדשים, ובניהם מנורה חדשה, לפתע מצאו בהיכל שמונה שפודים של ברזל, עומדים שם מוכנים, מיד לקחוהו ושמו בהם נרות והדליקו והיא הייתה המנורה!, ולזכר זה שמצאו ח' שפודים, תקנו להדליק נרות בשמונה ימים. ולפי טעם זה לא מתחילה קושיית הבית יוסף. (דברי הובאו בילקו"מ מהדו' עוז והדר)

החידושי הרי"ם:

אמנם בשביל היום הראשון היה מספיק שמן, אבל זה הספיק רק לנר אחד בלבד ולא לכל שבעת הנרות (וזה לא מנע אותם מלהדליק את המנורה, על-אף שלא היה להם שמן לכל הנרות, כיון שבדעיבד אם הדליקו במנורה רק נר אחד, יצאו, כדאיתא במנחות כח:), והנס היה שהשמן הספיק לכל שבעת נרות המנורה. ממילא היה נס כבר ביום הראשון. (ע"פ ומתוק האור)

השם משמואל:

מיישב ע"פ מש"כ הר"ן (הובא נב"י סי' תרע) שהטעם שלקח להם ח' ימים לייצר שמן חדש, כי מקום ייצור השמן היה רחוק ד' ימים מביהמ"ק, וד' יום הלך וד' חזור, לכך המתינו ח' יום.

ולפי"ז, הלא בתוך הח' יום נופל שבת, שאז אסור ללכת משום איסור תחומין, נמצא שלפי האמת, עד שהביאו שמן חדש לא לקח ח' יום אלא ט' יום, ח' ימי הליכה, ויום נוסף - שבת - שנחו ולא הלכו.

א"כ, נמצא שאמנם ליום הראשון הספיק השמן, אולם אחרי אותו יום ראשון לא היו רז' ימים שבהם היה נס, אלא ח' ימים שבהם היה נס! כפי שחושבן שעד שהביאו את השמן החדש עברו תשעה יום, וליום אחד מתוך הט' הספיק השמן, ועוד שמונה ימים דלק בנס. וזה הפלא ופלא, אמת לאמיתת של תורה.

[וכמוכן כל התירוץ הזה הוא רק אליבא דהר"ן, אבל יש חולקים על הר"ן, כפי שהבאנו בגליון זה]. (ע"פ ומתוק האור).

ילקוט באר משה - אוסטרובצה:

נפסק בהלכה שניר חדש בולע, וכיון שהיו צריכים לבנות מנורה חדשה, שהרי הקודמת נטמאה, לכן אמנם בעוד שהשמן היה בפך היה בו כשיעור ליום אחד, אולם לאחר שיצקו את השמן בבזיכי המנורה, נבלע מקצת מן השמן בבזיכין, ונפחת מהשיעור, והיה בו שיעור להדליק רק לחלק מן היום הראשון, ולא לכולו. נמצא שהיה נס אף ביום הראשון. (ע"פ קונט' נס לשושנים)

החשק שלמה:

הנה ישנם שתי מצוות שכתובות בתורה בענין הדלקת המנורה. "ההדלקה עצמה", שזמנה כל יום בין הערביים, ו"הטבת הנרות", שזמנה בכל יום בבוקר, שאז הכהן היה מוכן את הנרות בשביל להדליקם בין הערביים.

הסדר היה כך; בבוקר הכהן היה מוכן את הנרות, שם בכל נר חצי לוג שמן, ובערב היה מדליקם והיו דולקים במשך כל הלילה עד הבוקר שאז היו כבים, [חזן מנר המערבי שבזמן שמעון הצדיק היה נס ודלק כל היום עד בין הערביים, ע"י שבת כב:], ואז שוב היה הכהן מוכנים בשביל ההדלקה בערב. כך בכל יום הסדר הזה חזר על עצמו, בבוקר הכהן מטיב את הנרות, ובערב מדליקם. זוהי השיטה הפשוטה בראשונים.

אבל שיטת הרמב"ם (פ"ג מתמידין ומוספין הלכה י"ב) שאת המנורה הדליקו גם בבוקר וגם בערב. והיינו, שמו בערב בכל נר חצי לוג, וזה הספיק מהערב עד הבוקר, וכאמור לעיל, ובבוקר, שכשבו, שוב שמו בהם חצי לוג, והדליקום, וזה הספיק עד הערב, ובערב שוב שמו חצי לוג, וכו'.

והרמב"ם סובר, שאע"פ שבתורה כתוב שמדליקין את המנורה בערב, מ"מ בדין 'הטבת הנרות' שבבוקר כלול בזה גם 'הדלקה', דכונת התורה אינה רק שהכהן יקח את הנרות וישים בהם שמן ויכניס לערב, אלא גם שידליקם.

[נמצא שלמעשה המנורה דלקה כל היום. ולפי"ז מה דאמרי' בשבת כב: שהיה נס שני המערבי דלק כל היום, אע"פ שגם שאר הנרות דלקו כל היום, צ"ל שהיחודיות של נר המערבי הייתה בכך שלא היו צריכים להוסיף בו שמן בבוקר - כשאר הנרות, וזה היה הנס].

ועפ"י מיישב החשק שלמה, שהשמן ליום הראשון הספיק רק למשך הלילה, עד הבוקר, אבל להדלקה שבבוקר, שידלקו הנרות למשך היום שלמחרת - עד בין הערביים, לזה לא היה מספיק שמן, ואעפ"כ הנרות דלקו כל היום, נמצא שהיה נס אף ביום הראשון.

ועפ"י הוא מיישב קושיא נוספת, שיש סתירה בדברי השאילתות בפרשת וישלח, בתחילה כתוב שם "והוי ביה שיעורא יומא חד כו" ו"ואח"כ כתב שם "ולא היה בו להדליק אפי' יום אחד" ע"ש.

אבל לפי מה שביאר, הוא מיישב שמש"כ שהיה בו שיעור ליום אחד, זה היה לא למשך כל היום, אלא רק לחלק מהיום, ומש"כ שלא היה בו אפילו ליום אחד, היינו לא היה בו ליום שלם. (הובא בילקו"מ שם ונתבאר כאן לפי הבנת העורך.)

תשובה עממית:

עצם מציאת הפך שמן היה נס! שהרי הפך היה טמון עמוק האדמה (לשיטת התוס' שהובאה לעיל עמ' 8) ומדוע הטמינו אותו שם? זה הרי פלא! הקב"ה עשה להם נס והקדים רפואה למכה! ולכן גם השמן ליום הראשון הוא נס.

קול שקשוק הגלגלים נשמעו בעוז, הרכבת גמעה אלפי קילומטרים, כשפניה מועדות מזרחה, אל העיר שנחאי שבסין. בקרון האחורי התמקמו מספר בחורי ישיבה ועסקו בתורה. היו אלו תלמידי ישיבת מיר המעטירה, שבניסי ניסים הצליחו להימלט מאדמת אירופה בשנות הזעם, ומצאו מקום מפלט בשנחאי הרחוקה. ימי החנוכה הממששים הטרידו את מנוחתם, והם יסבו ושוחחו על כך. "היום ערב חנוכה", הודיע אלחנן, בעוד מספר שעות נדליק נר ראשון של חנוכה, מילא פתילות נעשה מבגדניו, אבל שמן מנלו? "דומני שיש לי רעיון מבריק" הנתער יוסף ממחשבותיו, "אחת לכמה שעות עוצרת הרכבת לתחנת ביניים לצורך הורדת נוסעים ותחזוקה, וזהו הזמן להכניס כוס מתחת למנוע הקטר, השמן של המנוע נוזל שם כל העת, ובמקום להישפך על הריצפה הוא יכנס היישר לתוך הכוס". הרעיון התקבל על דעת כולם. חצי שעה אח"כ נעצרה הרכבת למספר דקות. יוסף ואלחנן יצאו מן הקרון ופתחו במרוצה לעבר הקטר. הם זחלו בין מסילות הברזל והציבו את כוס המתכת מתחת למנוע החם. הם המתוניה שהכוס תתמלא, אולם הטיופת זלפו באיטיות מרגיזה. "אבא, רחם עלינו" נשאו הם תפילה, "אנו רוצים לקיים מצוות נר חנוכה, עוד קצת שמן בבקשה..." מספר טיפות נשרו אל הכוס, אולם לא היה בזה די לשיעור השמן הדרוש לקיום המצווה (שהוא כחצי שעה). בינתיים נשמעה צפירת הקטר והם נאלצו לחזור אל הקרון, מייחלים שבעצירה הבאה הם יצליחו במשימה. שעתים מאוחר יותר שוב נעצרה הרכבת. כמעשיהם בראשונה, הם זחלו והניחו את הכוס. הפעם זלגו טיפות ענקיות, והיה בידם די שמן לקיום המצווה. הם שמחתם לא היה גבול. הם הדליקו את הנר בקרון ברוב עמ, כשפיהם לא מפסיק להלשכ ולשבח לקב"ה על חסדיו. וכך במשך שבעה ימים הצליחו הבחורים הנעלים הללו לאגור שמן בעת עצירת הביניים, ולהדליק נר חנוכה בקרונם. בבוקרו של היום השמיני של חנוכה, הגיעה הרכבת לערבות סיביר. הקור שם נוראי, מינוס 40 מעלות מתחת לאפס. הכל קופא שם. גם טיפות הגשם שירדות קופאות בעודם באויר ונהפכות לגושי קרח. הרכבת נעצרה בתחנה, יוסף ואלחנן שוב זוחלים מתחת למנוע, מתנינים לשמן שיטפסף, אולם השמן לא נוזל... מרוב קור הוא נקשר והפך לגוש. הדבר חזר על עצמו גם כעצירות הבאות. אין שמן... השמש שקעה והבחורים התפללו תפילת ערבית. הם היו מאוד מאוכזבים על הנר השמיני שכבר היה כמעט בהישג יד, אך הם חיזקו את עצמם: "אנחנו השתדלנו, עשינו מה שביכולתנו, קעת נשאר לקב"ה לנהל את העניינים". לאחמ"כ עסקו בתורה ופנו להתארגן לשנת הלילה. אולם יוסף ואלחנן לא שכבו לישון. הם הצטנפו בפינת הקרון ומצאו רעיון איך להדליק את אור חנוכה. אם לא ע"י נר של שמן או שעווה אזי לפחות וכלו להאיר את העולם באור התורה. בגמרא מובא "מאי חנוכה? דתנו רבנן". הם החליטו להישאר ערים עד אור הבוקר ולעסוק בהלכות חנוכה, לספר על ניצחונות המכבים, ולפלפל בסוגיות הש"ס העוסקות בענייני החג. "התורה הזו תדלק ותאיר בעולם כמו הנר השמיני", הרהרו. ממחשבה למעשה. חבריהם נרדמו זה מכבר, אך השניים מפלפלים, מקשים ומתרצים, העיניים נעצמות, אך הם נלחמים בשינה כאריות, צוללים למצולות חריפותם של רבי עקיבא איגו ובעלי התוספות. לפתע, הם מבחינים בגוי רוסי ענק, כנראה איכר, לראשו כובע צמר, והוא עומד מעליהם ומתבונן בהם ממושכות. "תגידו לי" הוא פונה אליהם, "אתם ערים ומדברים, החושך אינו נעים כ"כ, אתם לא זקוקים אולי לנר?" אלחנן ויוסף הנהגו. הם צריכים. הגוי הכניס ידו לכיס ושלף מתוכו נר שעווה עבה בגובה עשר סנטימטר לפחות. "קחו", אמר. הם לקחו את הנר, והביטו בשעון בזהירות... השעון הראה כי נותרו עוד 35 דקות!!!... עד עלות השחר. בדיוק שיעור הזמן שהנר צריך לדלוק (חצי שעה)! וזמן הדלקתו (בדיעבד) הוא רק עד עלות השחר! התרגשותם הרקיעה שחקים, איזו השגחה פרטית, ברגע האחרון!

הם העירו את החברים, הדליקו את הנר ופצחו בשירת "על הניסים ועל הנפלאות... בימים ההם בזמן הזה". מיד אחרי כן הם רצו לגשת אל הגוי כדי להודות לו, אולם לא מצאוהו. לימים נעשה יוסף לראש ישיבה חשוב בארה"ב, ונהג לספר סיפור זה לתלמידיו הרבים. "נו, אתם בוודאי חושבים שהאיכר הרוסי היה אליהו הנביא, לא מינה ולא מקצתיה. עשרות שנים שאני לומד ומרביץ תורה ולא זכית לגילוי אליהו. נו, אז אתם שואלים מה בדיוק קרה כאן? פשוט מאוד. הקב"ה לימדני פרק מיוחד במעלת הרצון וההשתדלות לעשות את רצוני. כשאנו רוצים בכל מאודנו לעשות את רצון הבורא, ועושים בשביל כך מה שביכולתנו, הקב"ה דואג בדרך לא דרך שהרצון הטוב הזה יתממש, אם זה ע"י גמל או ציפור או איכר רוסי. אם אנחנו נעשה את המוטל עלינו, אזי הקב"ה יעשה את שלו"..." (ע"פ 'האמנתי ואדברה')

מעשה בשתי עגלונים

שמותיהם של שני העגלונים היו מפורסמים ברחבי העיירה, 'מוטל' ו'פינייה'. שניהם היו עגלונים ותיקים ומנוסים, אולם הפער ביניהם היה גדול. מוטל היה אדם צעיר וחסון, וגם סוסיו היו מהירים ואמיצים. הוא לא היה מדקדק גדול במצוות בלשון המעטה, והסוחרים שדרכם אצה להם להגיע מוקדם ליריד השנתי העדיפו לנסוע עימו, בידעם שהוא אינו זקוק להכנות מרובות טרם צאתו לנסיעה. לעומת זאת פינייה היה יהודי קשיש, מתון ומיושב וירא שמים גדול. הוא דקדק בקפדנות בכל המצוות, ושמר על כך שעובדת היותו עגלון לא תפריעה לו לכל הנהגותיו. סוסיו היו דומים לבעליהם, כחושים וזקנים וחלשים, ועל לקוחותיו נמנו רעל הסוחרים הקשישים שלא מיהרו לשום מקום. כמו"כ פרסנתו הייתה מסחרות וכספים שבני העיר שלחו דרכו, היות ורחשו לו אימון רב. היות שמוטל נסע מהר יותר מפינייה, ניסה מוטל ניסה 'לחטוף' את לקוחותיו הקבועים של פינייה בהציעו להם שירות מהיר יותר, אולם פינייה לא התרגש, הוא היה בעל ביטחון, והוא שם מבטחו בה' שימציא לו את פרסנתו... היה זה במוצאי שבת חנוכה. באותו שבוע היה אמור להתקיים היריד השנתי בעיר הסמוכה, ומספר סוחרים קבעו בערב שבת עם מוטל ופינייה לצאת לדרך מיד עם צאת השבת. בחוץ השתוללה סופת שלגים חזקה, הדרכים כוסו בשכבת קרח קפואה ודקיקה והיו בחזקת סכנה, אולם כל זאת לא מנע מהסוחרים לצאת לדרך. מוטל היה שבע רצון, הוא קבע עם שלשת הסוחרים לנסוע מיד לאחר הבדלה, כדי שיסיפיקו להגיע מהראשונים ליריד. הוא 'בלע' את תפילת ערבית בגמיעה אחת ורץ לביתו להדליק את החנוכה, הוא בירך והדליק בחופזה ולא התיישב כלל על יד הנרות, ובתוך דקות ספורות כבר היה ישוב בעגלתו מכורבל בכובע פרווה ובמעיל צמר עבה. הסוחרים אף הם הזדרזו כמוהו והם יצאו לדרך. הנוסעים הביטו בהנאה על מוטל הצעיר וסוסי הגיבורים. עוד כמה שעות, הרהרו, הם יהיו ביריד ויקדימו את כל המתחרים שלהם... העגלה של מוטל החליקה בקלות על השלג. רק נרות החנוכה המבווישים נשארו בבית, מצפים שבעל הבית יבוא וישב על ידם... לעומת מוטל, פינייה גם הוא עמד לצאת לדרך במוצאי שבת, להוביל שני סוחרים ליריד, אולם שעה שמוטל כבר היה בדרך, פינייה עדיין עמד בתפילת ערבית יחד עם הציבור. הוא, כדרכו, לא מיהר גם עכשיו. משנסתיימה תפילת ערבית הלך פינייה הביתה, הבדיל על הכוס, הדליק נרות חנוכה, זימר 'הנרות הללו' ו'מעוז צור', ולאחמ"כ התיישב בנחת לערוך סעודת 'מלווה מלכה'. הוא לא העלה על דעתו שאפשר לצאת לדרך כל עוד שנרות החנוכה דולקים... הנוסעים של פינייה, אם כי לא מיהרו כל כך, בכל זאת החלו לאבד את סבלנותם. הם קיוו כי לפחות הפעם לא יעשה פינייה 'הכנות' רבות לנסיעה, והנה הוא יושב בנחת ועורך 'מלווה מלכה' שעה שמוטל ונוסעיו כבר נמצאים עמוק באמצע הנסיעה.

אולם פינייה הרגיעם באומרו שאין דבר שמונע מהקב"ה לתת להם את פרנסתם גם אם יאחרו חצי שעה, והוא אף הזמינם להצטרף ולהסב עימו לסעודת מלווה מלכה. לסוחרים לא הייתה ברירה והם התיישבו לסעודה, כשבליבם מתחרטים הם אלף פעם על שלא נסעו עם מוטל הזריז... פינייה סיים את סעודתו, בירך על המזון ככוונה גדולה והמתין עד שכלתה טיפת השמן האחרונה מן הנרות. רק אז פנה לרתום את הסוסים ולהכינם לנסע. סוף-סוף הם החלו בנסיעה. לא עבר זמן רב והנוסעים שקעו בתרדמה וישנו שנת ישרים. אט אט נעצמו גם עיניו של פינייה הזקן, ראשו נשטם על כתפיו, ידיו רפו מאחיזתם במושכות, והוא נרדם. הדרך למקום היריד עברה בעיר עבות ובתווכה היה צריך להקיף אגם קטן. בחודשים המאוחרים יותר של החורף כאשר מימי האגם קפואים, אפשר לעלות עליו בעגלה ולחצותו, אולם עתה, בתחילת החורף, שכבת המים העליונה בלבד קפואה, אבל המים שתחתם אינם קפואים, ומסוכן ביותר להתקרב לאגם זה. העגלה רצה קדימה, פינייה ישן, המושכות רפויים ותלויים לצידו. הנה הם מתקרבים, הם כבר על שפת האגם המסוכן... אולם לפתע הסוסים עושים עמה תפנית חדה, אינסטקטיבית, מתרחקים מהאגם וממשיכים לרוץ בדרך הסלולה. כאשר פינייה פוקח את עיניו, החלו כבר השמים להאפיר, השחר החל מנצנץ. מרחוק נראו ראשי הבתים של העיירה, ופינייה תמה כיצד זה הגיעו כל כך מהר אל מחוז חפצם, לפי חשבונו היה עליהם לנסוע עוד לפחות שעתיים שלש. הוא הפנה את הסוסים לעבר האכסנייה, והסוחרים שאף הם הספיקו להתעורר בינתיים התפלאו גם הם כיצד הגיעו כ"כ מהר. האמנם הייתה להם קפיצת הדרך...? תדהמתם גברה שבעתיים כאשר נוכחו לדעת כי מוטל ונוסעיו טרם הגיעו למרות שיצאו זמן רב לפניהם... בינתיים האיר השחר והסוחרים נטלו את טליתותיהם והלכו לבית הכנסת, משם הלכו ליריד ושם ההצלחה האירה להם פנים והם עשו עסקים מצויינים. רק כעבור מספר שעות כאשר הם חזרו לאכסנייה לאכול ארוחת בוקר ולנוח קמעה, מגיע מוטל עם נוסעיו, כשהם רועדים מקור. "אוי, מה קרה לכם, למען השם!"? שאלו נוסעי פינייה את מוטל ונוסעיו. "מה קרה לך מוטל?" הוסיפו הם להקשות, "הלא יצאת זמן רב לפנינו וסוסך מהירים הם כ'שדים', ומדוע התמהמהת כל כך?" "הגידו לי אתם", הטיב מוטל בשאלה, "האם פינייה נסע מעל לאגם?" הסוחרים משכו בכתפיהם, אין הם יודעים איפה וכיצד נסע פינייה. הלא הם ישנו באותה עת שנת ישרים. אפילו פינייה עצמו אינו יודע היכן עבר בנסיעה, גם הוא ישן במרבית הדרך והסוסים נסעו כטוב בעיניהם... "לי לא הלך הפעם טוב כל כך", סיפר מוטל מבוויש, הסוסים שלי הוליכו אותי ישר על האגם ושם נשבר הקרח תחתנו. היה לנו מזל שהיה זה קרוב אל שפת האגם, אחרת היינו טובעים שם מבלי שאיש יידע לעולם מה קרה איתנו. אולם גם כך טבלנו טבילה הגונה ויצאנו מהמים הקרים כל עוד נשמת רוח חיים באפינו. לאחר מכן לא יכולנו כמונן להמשיך בנסיעה כי בגדינו היו רטובים וקפאנו מקור, והיינו מוכרחים להיכנס לבית איכרים מסוך להתפשט ולייבש את בגדינו. אין פלא איפה שהגענו באיחור כזה..." אתה רואה מוטל שלא היה כדאי לך למהר כל כך?" אמר לו פינייה. "נרות החנוכה שהשארתי מאחוריי מבווישים לא מחלו לך, במקום לשבת על ידם בנחת ולשמוח בקיום המצווה הנעלה הזו, רצת מהר כדי להביא את הנוסעים שלך לפני כולם. השם יתברך הזהיר אותך, מוטל, ואתה חייב לברך 'הגומל' על שיצאת שלם מכל העניין הזה"... "כן כן, הסקתי את המסקנות המתאימות", אמר מוטל בארשת רצינית, "יותר לא אבייש את נרות החנוכה, יותר לא אנסה לגרוף לקוחות על חשבון קיום המצוות כראוי. יהודי אני, את הבורא רצוני לעבוד, ואת מצוותיו אקיים בכל לב"... סיים מוטל את דבריו הנרגשים. (ע"פ קונטרס 'מי החנוכה')

והלא כך כתב רבינו הרמב"ם (הל' חנוכה פרק ד הלכה יב) וז"ל: "מצוות נר חנוכה מצווה חביבה היא עד מאוד וצריך האדם להיזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הא-ל והודייה לו על הניסים שעשה לנו".